

Theun Meestringa,
Martine Jetten,
Eric Wagemans &
Elsbeth van der Laan-
van Wees:
NTI+2 = Eén
Antwoord op nieuwe vragen

Dit themanummer van MOER gaat over de (on)mogelijkheden van integratie van het moedertaal- en tweede-taalonderwijs Nederlands. Hoewel MOER de laatste jaren in haar kolommen de nodige aandacht besteedt aan het tweede-taalonderwijs, moeten we toch nog constateren dat de moedertaaldidactiek en de tweede-taaldidactiek twee gescheiden velden zijn in het Nederlandse onderwijs.

Leerkrachten in basis-, voortgezet, beroeps- en hoger onderwijs en in de volwasseneneducatie worden vaak geconfronteerd met grote verschillen in taalgeschiedenis, -ervaring en -beheersing van hun leerlingen. Moeten ze die verschillen hanteren bij het voorbereiden, geven en evalueren van hun lessen? De opleiding heeft hen daarop vaak niet voorbereid en de materialen geven daarbij vaak niet meer dan gebrekkige steun. Deze kwestie is ons inziens zo algemeen dat we de overbodige vraag kunnen stellen: wil de docent met een klas zonder grote taalverschillen nu opstaan?

De Projectgroep Nederlands als tweede taal, die het Ministerie van O, C & W adviseert, wil zich de komende jaren onder andere inzetten voor integrale leergangen Nederlands als moedertaal en tweede taal voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs, om daarmee beter aan de behoeften van tweede-taalleerders tegemoet te komen. Ons inziens heeft zo'n operatie echter weinig kans van slagen als die niet voortgebracht en gedragen wordt door leer-

krachten en opleiders 'moedertaal' en 'tweede taal'. Het lijkt ons de opgave voor de komende jaren om te proberen die twee netwerken, die twee velden van kennis, die twee onderwijspraktijken bij elkaar te brengen.

Vele activiteiten worden in Nederland op dit gebied ondernomen. Het Schoolvak Nederlands ruimde op haar conferentie van 7 en 8 oktober 1994 in Leuven een ochtend in om het Steunpunt NT2 te Leuven de gelegenheid te bieden haar visie, materiaal en ervaringen te presenteren. De Nederlandse Taalunie organiseerde de Algemene Conferentie van de Nederlandse Taal en Letteren op 16 december 1994 over 'Het verschil voorbij: Onderwijs Nederlands als eerste en tweede taal in Nederland en Vlaanderen'. En in het voorjaar 1994 kwam een SLO-project met een studie naar integratie van onderwijs in Nederlands als eerste en tweede taal voor het voortgezet onderwijs, die onder de titel *Nederlands zonder etnische grenzen* bij het KPC is verschenen.

De vraag lijkt dan ook niet zozeer te zijn of er iets gedaan moet worden om tweede-taalleerders tegemoet te komen, maar hoe men dat in reguliere lessen als 'taal' en 'Nederlands' kan doen. De volgende oplossingen worden wel gesuggereerd: meer differentiatiemogelijkheden benutten; structurele aandacht geven aan het taalverwerven bij het onderwijs in (functionele) taaltaken; onderwijs geven in taalleeren taalgebruiksstrategieën; feedback richten op taalverwerving; interactie tussen leerlingen in de klas stimuleren. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Daarom is de centrale vraag in dit themanummer: *Wat is de betekenis, of zou de betekenis moeten zijn voor het vak Nederlands van het feit dat ook tweede-taalleerders de lessen Nederlands (als moedertaal) bijwonen, met in principe handhaving van de eindoelen.* Welke aanpassingen zijn nodig om aldoende niet alleen taal te leren gebruiken, maar ook Nederlands te leren? Hoe gaan leerkrachten om met de veranderde leerlingpopulatie, hoe werken ze met methoden die gemaakt zijn voor meertalige klassen (in bijvoorbeeld VBO/MAVO)? Hoe kan ik als docent inspelen op de verschillen tussen leerlingen? Kan ik die (laten) gebruiken om mijn onderwijs vorm te geven? Op welke wijze kan ik strategieën het beste onderwijzen en hoe kan ik leerlingen laten sa-

menwerken? Kunnen leerlingen leren werken met voor hen erg lastige teksten? Enzovoort.

Dit themanummer bevat een aantal antwoorden op dergelijke vragen. Veel docenten, begeleiders en opleiders zijn er al in de praktijk mee doende. De redactie van dit themanummer wil ontwikkelingen en voorbeelden laten zien die bedoeld zijn om de tweede-taalleerders in de klas te houden en volwaardig mee te laten doen. Vanuit intercultureel en anti-racistisch perspectief is dat laatste een eis die je aan het onderwijs mag stellen.

Behoeften van de leerlingen

Om alle leerlingen bij de les te houden en volwaardig mee te laten doen, is een genuanceerd beeld nodig van de behoeften van de leerlingen. Guuske Ledoux en Corinne Sebregts geven in twee artikelen zo'n genuanceerd beeld.

Ledoux zet duidelijk op een rij welke taalproblemen leerlingen in basis- en voortgezet onderwijs kunnen hebben. Ze maakt ook duidelijk dat dé 'tweede-taalleerder' niet bestaat, net zomin als de 'allochtoon' of de 'Nederlander' bestaat, en dat je dus ook bij taalleerproblemen moet oppassen met generaliserende opmerkingen.

Dit laatste komt ook duidelijk naar voren uit de interviews die *Sebregts* afnam met een aantal meertalige studenten in hoger onderwijs.

Behoeften van docenten

Maar niet alleen de leerlingen zijn belangrijk. Dat ook docenten behoeften hebben op dit terrein, wordt voor het basis- en voortgezet onderwijs betoogd in de artikelen van Piet Litjens & Merlijn Jacobs en van Maaike Hajer, Ronald de Jong & Rob Theben Therville.

Litjens & Jacobs beschrijven de pogingen en ervaringen in het SLO-project 'Meertaligheid' om moedertaalmethodes met tweede-taalmaterialen in het basisonderwijs te combineren. Dat wil zeggen dat het project aanwijzingen gemaakt heeft voor docenten over de wijze waarop zulke materialen elkaar kunnen aanvullen en welke onderdelen daarbij andere kunnen vervangen. De ervaringen van docenten hiermee komen in het artikel aan bod. De conclusie daarvan is dat het op korte termijn zoeken blijft naar het mooiste mozaïek

van materialen, zolang het wachten is op beter, geïntegreerd materiaal.

Hajer e.a. laten zien dat het ook in het voortgezet onderwijs bij het ontbreken van een methode voor Nederlands in meertalige klassen dweilen is met de kraan open. Maar ook zij verduidelijken met welke oplossingen je alvast iets kunt doen.

Didactische oplossingen

Het derde deel van dit themanummer wordt gevormd door de uitwerking van een aantal didactische oplossingen. Daarover gaan de artikelen van Liesbeth Hooijberg, Monique van de Laarschot, Pieter Batelaan & Marten Elkerbout, Hans Kok en Malva Pattynama.

Hooijberg geeft op levendige en zeer concrete wijze aan hoe men met (fictionele) teksten intercultureel literatuuronderwijs kan bedrijven. Haar suggesties lijken ons voor docenten van diverse schooltypen bruikbaar.

Van de Laarschot werkt aan een handboek voor Nederlands als tweede taal in het voortgezet onderwijs. Op basis daarvan geeft zij concreet weer welke didactische middelen docenten Nederlands kunnen gebruiken om het taalonderwijs beter toe te snijden op meertalige leerlingen. Haar beschrijving lijkt ons echter ook voor andere dan v.o.-docenten van belang.

Batelaan & Elkerbout beschrijven op welke wijze in hun zogenoemd SLIM-project geprobeerd wordt leerlingen in meertalige klassen samen Nederlands te laten leren. Zij betogen dat leersucces niet alleen te maken heeft met taalvaardigheid, maar ook met de verwachtingen die leerlingen van zichzelf hebben. Het SLIM-project ontwikkelt middelen om iets aan de status van leerlingen en hun taalvaardigheid te doen. Daarbij is een goede taakverdeling en onderlinge interactie van groot belang.

Kok laat zien waarom en hoe men ook in het hoger onderwijs de vaktaal voor de studenten toegankelijker kan maken. Met name voor neuen- en onderinstromende tweede-taalleerders bevatten de cursussen voor de verschillende vakken veel extra valkuilen. In een cursus heeft Kok in samenwerking met Irène Steinert docenten onderwezen in de mogelijkheden die zij hebben om studenten de vaktaal beter te

leren beheersen. In zijn artikel geeft hij hiervan enige voorbeelden.

Pattynama ten slotte beschrijft activiteiten die op een HBO-school ondernomen worden om tot een interculturalisatie van het onderwijs te komen. Zij toont dat dit laatste niet alleen te maken heeft met het onderwijs zelf, maar ook met bijvoorbeeld faciliteiten en beleid.

Leermiddelen en nascholing

Docenten hebben naast dit themanummer nog andere bronnen tot hun beschikking om te komen tot beter onderwijs Nederlands in meer of minder multiculturele klassen: scholing en lesmateriaal. In dit nummer staan daarom ook artikelen van Harm Knijpstra, Elise van der Erve, Thomas Jager & Wietske Miedema, Marijke Asscheman & Dirkje Ebbers en Jaap Roorda & Regine Bots, waarin zulke bronnen beschreven worden, al kan men wat dit betreft ook bij eerder genoemde artikelen terecht.

Knijpstra gaat in op de training in tweetaaldidactiek die de Amsterdamse begeleidingsdienst op basisscholen verzorgt. In zijn beschrijving laat hij zien dat het met een gerichte training mogelijk is de kloof tussen leerlingen en teksten te verkleinen en daarmee de prestaties van de leerlingen te verhogen. Het lijkt zo mogelijk te zijn met teksten te werken die de docenten aanvankelijk lieten liggen omdat ze te moeilijk zouden zijn voor de leerlingen.

Ook in het voortgezet onderwijs werkt men gericht om de taalproblematiek te boven te komen. *van der Erve e.a.* maken duidelijk welke gevolgen het kan hebben als docenten van andere vakken willen anticiperen op de taalvaardigheid van hun leerlingen, en welke vaardigheden die docenten nodig hebben. De nodige afstemming tussen docenten in verschillende vakken dient binnen taalbeleid bewerkstelligd te worden.

Asscheman & Ebbers geven een weergave van (ervaringen met) een heel andere bron, namelijk een methode voor Nederlands aan meertalige VBO/MAVO-klassen: 'Instrumentaal', waarvan de delen voor de eerste klas net zijn verschenen. Ze beschrijven het bijzondere aan dit lesmateriaal en laten enige docenten

aan het woord over hun ervaringen. Karakteristiek voor deze methode noemen zij de actieve rol van de leerlingen en van de onderlinge interactie.

Roorda & Bots beschrijven de methode 'BV Taal', die ongeveer gelijk met dit themanummer verschijnt. Deze methode is ook bedoeld voor meertalige klassen in VBO en MAVO. Karakteristiek voor deze methode lijkt de aanpak van de woordenschat, de (deel)vaardigheden en de interculturele teksten te zijn. Het wachten is op goede recensies van deze methoden. Maar zolang er nog geen delen voor meer dan een leerjaar beschikbaar zijn, is dat ons inziens niet goed mogelijk.

Recensies

Wel hebben we twee recensies van andere nieuwe materialen opgenomen die in het kader van dit thema van belang zijn. *Peekel* geeft haar mening over een 'Schema leervaardigheden', een observatiemiddel uit de volwasseneneducatie. *Laarveld & Boland* bespreken het didactiekboek 'Mondelinge taalvaardigheid Nederlands' voor de bovenbouw HAVO/VWO van Van Gelderen & Oostdam.

Begrippenlijst

Voor een goed begrip van de artikelen vinden we het wenselijk een aantal begrippen die veel gebruikt worden hier te omschrijven:

- *meertalige klassen* zijn klassen waarin (naast eentalige leerlingen) meertalige leerlingen zitten;
- *meertalige leerlingen* zijn leerlingen die met wisselende accenten in meer talen opgroeien (zie Ledoux in dit nummer). Onder deze talen kunnen ook Nederlandse talen en dialecten begrepen worden;
- onder *eentalige leerlingen* verstaan we hier leerlingen die van huis uit Nederlands als moedertaal hebben;
- *cumi-*, *steun-*, NT2- en hulplessen zijn extra uren op het lesrooster waarin bepaalde leerlingen extra onderwijs in Nederlands (als tweede taal) krijgen;
- NT2 of T2 staat voor (Nederlands als) tweede taal. De tweede taal is de taal die iemand na zijn of haar moedertaal leert, waarbij die (buitenshuis) in de omgeving van de tweede-taalverwerver gebruikt wordt;

- *taalverwervingsdidactiek* is een didactiek die speciaal is ingericht om de (tweede- of vreemde-) taalverwerving te stimuleren;
- *zij- en neveninstromers* zijn leerlingen of studenten die op latere leeftijd vanuit het buitenland (eventueel via eerste opvang of een Internationale Schakelklas) in een Nederlandse onderwijsvorm binnenkomen;
- *eerste opvang en Internationale Schakelklassen* (ISK) zijn instellingen waarin zij- en neveninstromers de eerste beginselen leren van het Nederlands, de Nederlandse samenleving en het Nederlandse onderwijs;
- *onderinstromers* hebben voorafgaand aan het moment dat zij aan een opleiding beginnen al (een flink deel) van de reguliere voorbereidende opleiding gevolgd.

De literatuurlijst bij het eerste artikel in dit themanummer is door de redactie uitgebreid.

De lijst is thematisch geordend en bevat artikelen en boeken over schoolloopbanen van leerlingen uit etnische groepen, over meertaligheid, over taal, milieu en meertaligheid, over begrijpend lezen, vaktaal en 'leren leren', en over taal en cultuuroverdracht.

Dit themanummer is mede tot stand gekomen in samenwerking met het project Nederlands van de afdeling AVO van het Instituut voor Leerplanontwikkeling (SLO) en dankzij een financiële bijdrage van het Projectmanagement Taalbeleid NT2 van de landelijke Projectgroep NT2. De redactie van dit themanummer dankt daarenboven Liesbeth Hooijberg voor haar medewerking bij de opzet van dit nummer. De redactie van MOER spreekt haar voornemen uit, regelmatig aandacht aan dit thema te blijven besteden.

Guuske Ledoux

Taalproblemen van meertalige leerlingen

Guuske Ledoux geeft in dit artikel algemene informatie over meertaligheid en een genuanceerd overzicht van problemen met schriftelijk taalgebruik die meertalige leerlingen kunnen ondervinden in het onderwijs. Meertalige leerlingen blijken wat betreft taalproblemen niet één groep te vormen. Bovendien verschillen ze niet altijd van eentalige leerlingen. De auteur gaat in op knelpunten van meertalige leerlingen in hun schoolloopbaan en op de rol van 'taal' in schoolsucces. Ze demonstreert dat taalproblemen samenhangen met milieuverschillen en in verband daarmee met verschillen in cognitieve ontwikkeling.

De uitgebreide literatuurlijst biedt de geïnteresseerde lezer voldoende aanknopingspunten om zich verder in het onderwerp te verdiepen.

Over problemen die meertalige leerlingen in het onderwijs hebben, wordt veel geschreven en valt dus veel te lezen. Specialisten vinden in die veelheid gemakkelijk hun weg. Voor de 'gewone' geïnteresseerde is dat niet zo eenvoudig. Zelf ondervond ik dat toen ik voor de methode 'Instrumentaal' een stuk ging schrijven over de achtergronden van taalproblemen van meertalige leerlingen. 'Instrumentaal' is de naam van een nieuwe methode Nederlands voor meertalige leerlingen in het voortgezet onderwijs (LBO/MAVO). Deze methode is ontwikkeld door docenten van het Huygens College in Amsterdam en medewerkers van het Instituut Van School naar Beroep. De ontwikkelaars wilden toekomstige gebruikers van de methode achtergrondinformatie bieden over de onderwijssituatie van meertalige leerlingen in het Nederlandse onderwijs. In hun opdracht heb ik daarover een artikel geschreven, dat opgenomen is in de handleiding van 'Instrumentaal'. Dit artikel in Moer is een bewerking hiervan.